

© Uluslararası **İnsan Bilimleri** Dergisi

ISSN: 1303-5134

www.insanbilimleri.com

Cilt: 3 Sayı: 2 Yıl: 2006
Yayın Tarihi: 18 Eylül 2006

12 EYLÜL 1980 ASKERİ MÜDAHALESİ SONRASINDAN GÜNÜMÜZE

TÜRKİYE’NİN SİYASİ YAPISI ⁽⁺⁾

Yrd. Doç. Dr. **D. Ali ARSLAN** ^(*)

Dr. **Mustafa ÇAĞLAYANDERELİ** ^(**)

ÖZET:

Yapısal-işlevselci sosyoloji perspektifinden bakıldığında toplumda altı temel kurum vardır. Her toplumsal kurumun toplumsal yapı içinde üstlendiği temel işlevler vardır. Bu toplumsal kurumların yerine getirdiği işlevler, toplumsal yapının varlığı ve devamı açısından hayati önem taşır. Siyaset kurumu da, bu altı temel toplumsal kurumdan bir tanesidir.

Bu çalışmada, siyaset sosyolojisinin yöntem ve teknikleri kullanılarak, yapısal-işlevselci bir bakış açısı ile, 1983’ten günümüze Türkiye’nin siyasi yapısının incelenmesi hedeflenmiştir. Başka bir anlatımla genel seçim sonuçları, önce her dönem ayrı ayrı, sonra da bütüncül bir bakış açısı ile incelenerek, son 23 yıl içinde Türkiye’de siyasi erkin oluşumu, şekillenışı, işleyiş ve değişim düzenlilikleri ile, bu bağlamda Türk toplumunun siyasi yapısının incelenmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Sözcükler:

Türkiye, Türk toplumu, Genel Seçimler, Türkiye’de Genel Seçimler, Siyasi Yapı, Siyaset Sosyolojisi, Türkiye’nin Siyasi Yapısı.

⁽⁺⁾ Bu çalışmada yer alan verilerin bir bölümü IV. Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi’ne sunulmuştur.

^(*) Sosyolog ve siyaset bilimci. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, 60100-TOKAT/ TÜRKİYE

GSM: 0532 270 81 45, İş Tel: (+90 356) 252 16 16/ 34 19, Faks: (+90 356) 252 15 46

E-posta: arslandali@gop.edu.tr, cimderaslan@hotmail.com

^(**) Sosyolog. Mersin Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Mersin/TÜRKİYE.

D. Ali Arslan, Mustafa Çağlayandereli: *12 Eylül 1980 askeri müdahalesi sonrasında günümüze Türkiye'nin siyasi yapısı*

Socio-Political Structure of Turkey in General Elections since 1980 Military Intervention up to Date (Last 23 Years)

by

Yrd. Doç. Dr. **D. Ali ARSLAN**

Dr. **Mustafa ÇAĞLAYANDERELİ**

ABSTRACT

This study aims to analyze socio-political structure of Turkish society at the basis of the results of Turkish General elections since 1983 up to date. Documentary and historical research techniques will be employed during the study.

Key Words:

Turkey, Turkish Society, General Elections, Turkish General Elections, Political Structure, Political Sociology, Political Structure of Turkey.

D. Ali Arslan, Mustafa Çağlayandereli: 12 Eylül 1980 askeri müdahalesi sonrasında günümüze Türkiye'nin siyasi yapısı

---

1. GİRİŞ

En yaygın tanımı ile toplumsal kurum, “**toplumsal yapının varlığı ve devamına hizmet amacıyla, belli sosyal işlevleri yerine getirmeye yönelik olarak, karşılıklı yapısal ve işlevsel bir bağımlılık ve eşgüdüm içinde bir araya gelmiş roller ve bu rollere yönelik, sınırları kurallarla, değer ve normlarla belirlenip, standartlaştırılmış davranış biçimlerini içeren kurulu düzendir.**”

Görüldüğü gibi toplumsal kurumun (Kızılcılık & Erjem, 1992: Demir & Acar, 2003: 374-375) temelini, sosyal ilişkiler süreci içinde şekillenen, rol temelli (Jary & Jary, 1991: 314) bireysel davranış kalıpları oluşturur. Her kurumun kendine özgü rol örüntüleri ve bu rol örüntülerine yönelik davranış formları, davranış kuralları (gelenek, görenek, yasalar) ile düzenlenir ve biçimlendirilir. Bireyler kurum içindeki konumuna uygun olarak rollerinin gerektirdiği davranışları, belirlenmiş kurallara uygun olarak yerine getirirler. Kurum içinde roller arasında olduğu gibi, toplumsal yapı içinde de kurumlar arasında da bir eşgüdüm ve karşılıklı bağımlılık vardır.

Siyaset kurumu da, aile, eğitim, ekonomi, din, serbest (boş) zamanları değerlendirme kurumları gibi 6 temel toplumsal kurumdan bir tanesidir. Siyaset sosyolojisinin bakış açısından (Vergin, 2004: 11-12) hareket edildiğinde, siyaset kurumunun, toplumsal yapı içinde üstlendiği yönetme işlevini, topyekün toplum ve öteki toplumsal kurumlar ile, yakın etkileşim ve işbirliği içinde gerçekleştirir. Günümüz çağdaş demokratik toplumlarında siyaset kurumu büyük ölçüde seçimlerle şekillenir. Bu konuda, bireylerin siyasi katılımları ve politik süreç içinde sergiledikleri siyasi tutum ve davranışları temel belirleyici olarak rol oynar (Jary & Jary, 1991: 475-480). En genel biçimiyle aday-seçmen, yöneten-yönetilen gibi rol örüntülerinin yanı sıra; toplumsal yapı, seçimler, siyasal sistem, siyasi partiler, ... gibi olgular, siyaset kurumunun yapısal oluşumu açısından büyük önem taşır.

D. Ali Arslan, Mustafa Çağlayandereli: 12 Eylül 1980 askeri müdahalesi sonrasında günümüze Türkiye'nin siyasi yapısı

Çağdaş demokratik sistemler (Kışlalı 2003: 238-239), toplumu oluşturan bireylerin, yasal zeminlerde bir araya gelip örgütlenerek (Duverger, 1993; Teziç, 1976), siyasal iktidarın şekillenişinde söz sahibi olma mücadelesine en uygun zemini sunar. Siyasi partilerin, iktidar pastasından pay kapma yarışının en somut aşamasını ise seçimler oluşturur. Seçimlerin felsefi temelinde, “insanın akıllı bir yaratık olduğu ve kendisi için iyi olanla, kötü olanı ayırt edebileceği” (Kışlalı, 2003: 238) sayılısı yatar. Seçimlerdeki, siyasal tutum ve davranışları ile bireyler, ülkenin yönetimine belirli bir dönem süresince yön verecek, toplumun değişim rotasını, toplumdaki bireylerin uyacakları kuralları ve oynayacakları rolleri belirleyecek (Arslan, 2003) güce ve konuma sahip siyasi elitlerin (Arslan, 2005-a; Arslan, 2005-b; Arslan, 2005-c; Arslan, 2004; Frey, 1965) kimler olacağına da karar vermektedirler. Kısacası bireyler bu davranışları ile siyasal erkin (Bachrach, 1961), siyasi partiler (Albayrak, 2004; Ayata, 1992) arasındaki dağılımı belirlemekte ve toplumsal iktidarın yapısını (Dahl, 1961) da şekillendirmektedirler (Glasgow & Alvarez, 2005: 245-248). Seçimler denildiğinde akla gelen en önemli konulardan bir tanesi de, seçimlerde uygulanan seçim sistemleridir (Yuval & Herne, 2005). Dünya genelinde bugüne kadar 261 değişik seçim sisteminin uygulanmıştır (Golder, 2005: 107).

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Vatandaş ve seçmen rollerinin bir gereği ve belirlenmiş kurallara uygun olarak bireylerin seçimlerdeki siyasi tutum ve davranışları (Aksoy, 200: 31-32) ve bunların siyaset kurumunun yapı ve işleyişine etkisi, siyaset bilimi ve siyaset sosyolojisi alanında çalışan araştırmacılar için çok önemli bir inceleme alanı oluşturmaktadır. Seçimler içinde ağırlıklı olarak genel seçimler (Azpuru, 2005; Colomer, 2005; Dardanelli, 2005; LeDuc, 2005; Schaap, 2005; Sullivan, 2005; Thalang, 2005) ve başkanlık seçimleri (Rybar, 2005; Jones, 2005; Sagas, 2005; Wong, 2004), dünya genelinde çok sayıda araştırmacı tarafından araştırılmış ve önemli çalışmalar ortaya konmuştur. Ne var ki, bu alanda, Türkiye özelinde,

D. Ali Arslan, Mustafa Çağlayandereli: 12 Eylül 1980 askeri müdahalesi sonrasında günümüze Türkiye'nin siyasi yapısı

önemli eksiklikler söz konusudur. Bu saptamadan yola çıkarak, 12 Eylül 1980 darbesinden bu güne geçen süreç içinde, Türkiye'de gerçekleştirilen genel seçim sonuçlarının incelenmesi seçildi.

Bu bağlamda siyaset sosyolojisinin (Vergin, 2004) yöntem ve teknikleri (Altunışık, 2004; Bulmer, 1994; Gilbert, 1994) kullanılarak, 1983-2006 yıllarını kapsayan süreç içinde, Türkiye'de gerçekleştirilen genel seçimlerin sonuçları incelenecek. Genel seçim sonuçları, önce her dönem ayrı ayrı, sonra da bütüncül bir bakış açısı ile incelenerek, son 23 yıl içinde Türkiye'de siyasi erkin oluşumu, şekillenışı, işleyiş ve değişim düzenlilikleri ile, bu bağlamda Türk toplumunun siyasi yapısının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu sayede dünden bugüne Türkiye'nin siyasi yapısındaki değişimin yanı sıra, Türkiye'de siyaset yapma geleneğine ve bu geleneğin zaman içindeki değişimine de bir ölçüde ışık tutulmuş olacaktır.

3. 1983 YILI GENEL SEÇİM SONUÇLARI:

6 Kasım 1983'te yapılan ve seçmen ilgisinin yüzde 92.30 oranında gerçekleştiği bu seçimlerin Türkiye'nin toplumsal ve siyasal yaşamında ayrı bir yeri vardır. 12 Eylül 1980 Darbesi sonrasında yapılan ilk genel seçimler olma niteliğini de taşıyan bu seçimlerde, incelenen süreçte en yüksek ikinci katılım oranı gerçekleşmiştir. Kenan Evren başkanlığındaki askeri yönetimin, milletvekili adaylarının tespitinde büyük ölçüde belirleyici rol oynadığı, normal olmayan bir siyasal atmosferde gerçekleşen 1983 genel seçimleri, Türk siyasi yaşamında yeni bir dönemin de kapılarını aralamıştır.

Türk toplumunun siyasi yapısında, 1983 genel seçim sonuçları ile başlayan süreçte, ANAP ve Turgut Özal damgasını vuracaktır (Ahmad, 1993: 208-216). Bu seçimlerde Türkiye, Ahmad'ın deyimiyle "bir devlet adamını değil bir ticaret adamını (salesman)" (Ahmat, 1993: 209) iş başına getirmiştir. Anavatan Partisi, 20 Mayıs 1983 tarihinde, Turgut Özal tarafından kuruldu. Dört siyasi eğilimi

D. Ali Arslan, Mustafa Çağlayandereli: 12 Eylül 1980 askeri müdahalesi sonrasında günümüze Türkiye'nin siyasi yapısı

(mukaddesatçı sağ, milliyetçi sağ, liberal sağ ve sosyal demokrasi) birleştirme iddiası, ANAP'ın bir geçiş dönemi partisi olma özelliğini fazlasıyla açıklayıcı niteliktedir. Bununla birlikte, Şener'in (2006) de yaptığı gibi, onu ekonomik açıdan liberal, siyasal açıdan ise muhafazakar sağ bir parti olarak tanımlamak daha yerinde olur. ANAP'ın Türk siyaset sahnesinde hızlı yükselişinde, genel başkan Özal'ın, iş dünyası ve Amerika ile olan yakın ilişkilerinin önemli rol oynadığı söylenebilir.

Tablo 1: 1983 Genel Seçimlerinde, Partilerin Oy Dağılımı

	Partilere Göre Oy Dağılımı (%)	
	Partiler	Oy Oranı
1	ANAP	45.144
2	HP	30.463
3	MDP	23.266
4	BAĞ.	1.127
TOPLAM		100

Kaynak: http://www.belgenet.net/ayrinti.php?yil_id=9 adresindeki veriler temel alınarak hazırlanmıştır.

Tablo 2: 1983 Yılı Genel Seçimlerinde Milletvekillerinin Partilere Göre Dağılımı

PARTİLER	MİLLETVEKİLİ SAYISI
ANAP	211
HP	117
MDP	71
TOPLAM	400

Kaynak: http://www.belgenet.net/ayrinti.php?yil_id=9 adresindeki veriler temel alınarak hazırlanmıştır.

Üç siyasi partinin mecliste grup kurmayı başardığı 1983 genel seçimlerinin sonuçları, aritmetiksel açıdan incelendiğinde (Tablo 1 ve 2) seçimin galibinin, yüzde 45.14 oranında oy alarak parlamentoya 211 milletvekili sokan ANAP olduğu açıkça görülür. İkinci sırayı ise, yüzde 30.46 oranında oy alarak 117 milletvekilliği kazanan Halkçı Parti almıştır. Klasik bir sosyal demokrat parti olma çabası içindeki Halkçı Parti, 20 Mayıs 1984'te, 12 Eylül Dönemi'nde, başbakanlık müsteşarlığı yapmış olan Necdet Calp'ın genel başkanlığında kurulmuştur. Şener (2006)'ın deyimiyle “askeri yönetimce, iktidar partisi

D. Ali Arslan, Mustafa Çağlayandereli: *12 Eylül 1980 askeri müdahalesi sonrasında günümüze Türkiye'nin siyasi yapısı*

olarak tasarlanan MDP'ye muhalefet yapması rolü biçilen HP", MDP'ye değil ama ANAP'a karşı ana muhalefet partisi olma hakkını kazanmıştır.

12 Eylül askeri yönetimince İktidar partisi olarak tasarlanan Milliyetçi Demokrasi Partisi ise, bu seçimlerde 23.27 oranında oy alabilmiş ve kendisinden beklenen performansı gösterememiştir. 16 Mayıs 1983 tarihinde, emekli orgeneral Turgut Sunalp'ın başkanlığında kurulan MDP, 12 Eylül 1980 sonrası kurulan ilk siyasi parti olma özelliğine de sahiptir (Şener 2006). MDP, meclisteki sandalye sayısı bakımından da, kazandığı 71 milletvekilliği ile, üçüncü ve sonuncu sırada yer almıştır.

Tablo 3: 1983 Yılı Genel Seçimlerinde Partilerin Milletvekili Sayısı ve Oy Dağılımı

		Türkiye Geneli	
		Partilere Göre Oy ve Milletvekili Dağılımı (%)	
		Oy Oranı	Milletvekili Sayısı
1983	Sağ Partiler Toplamı	68.410	282
	Sol Partiler Toplamı	30.463	117
	Diğerleri	1.127	1
Toplam		100	400

Kendine özgü toplumsal yapısı ve siyasi dinamiklerinin de etkisiyle, Türkiye'de siyasi partilerin ömrü çok uzun olmamaktadır. Bununla birlikte iki ana siyasi gelenek, çok partili dönem boyunca her zaman varlığını sürdürmüştür. Kurulan her siyasi parti, kendine özgü ideolojik ve siyasi söylemleri olsa da temelde, varlığını ve siyasi işlevini sağ ya da sol siyaset geleneğinin birinin içinde sürdürmüştür. Bu nedenle, Türk toplumunun siyasi yapısının daha sağlıklı analiz edilebilmesi ve sosyo-politik yapıdaki değişimin etkin bir şekilde ortaya konabilmesi için, siyasetin ana kanatlarının gücündeki değişimin incelenmesi oldukça büyük önem arz etmektedir. Bu gerçekten hareketle, önceki dönemlerde olduğu gibi, 1983 genel seçim sonuçlarının da bu bağlamda incelenmesi yararlı olacaktır.

D. Ali Arslan, Mustafa Çağlayandereli: *12 Eylül 1980 askeri müdahalesi sonrasında günümüze Türkiye'nin siyasi yapısı*

Seçim sonuçları bu bakış açısıyla incelendiğinde, 1983 genel seçimlerinin Türkiye genelinde mutlak galibi sağ kanattır. Siyasi yelpazenin sağında olan partiler bu seçimlerde, toplamda yüzde 68.41 oy alarak, 400 sandalyeli parlamentoda, 282 milletvekili çıkarmışlardır (Tablo 4). Sağ kanadın, 1980 darbesi öncesindeki son genel seçimlerde yüzde 55.58 oranında oy aldığı hatırlandığında, bu kanadın yüzde 23.08 oranında güç kazandığı açıkça görülür. Sol kanat ise, 12 Eylül sürecinde çok ciddi bir güç kaybı yaşamıştır. Hatırlanacak olursa sol kanat, bir önceki seçimlerde aldığı yüzde 41.93 oy ve çıkardığı 213 milletvekili ile, 56 yıllık süreç içinde en yüksek güce ulaşmıştı. Ne var ki, 1983 genel seçimlerinde ise yüzde 27.36 civarında oy kaybetmiştir. Parlamentodaki güç kaybı ise daha da yüksek olmuş ve yüzde 45'i aşmıştır. Cumhurbaşkanı Kenan Evren ve başbakan Turgut Özal ikilisinin, sağ siyaset anlayışına verdikleri açık ya da üstü örtülü destek (Güvenç, 1991; Kırçak 1993; Ahmad, 1993: 214), sol kanadın bu hızlı gerilemesinde önemli rol oynamıştır.

4. 1987 YILI GENEL SEÇİM SONUÇLARI:

29 Kasım 1987 tarihinde yapılan genel seçimlere katılım oranı, yüzde 92.38 olmuştur. 1987 genel seçimleri, çok partili dönemde, halkın seçimlere ilgi ve katılımının en yüksek olduğu genel seçimler olarak, Türk siyasi tarihine geçmiştir. Çok genel olarak bakıldığında, 1987 genel seçimleri, 12 Eylül askeri darbesinin, Türk toplumunun siyasi hayatındaki izlerinin, kısmen de olsa, silinmeye başladığını göstermektedir. 12 Eylül döneminin icazetli partileri olarak da nitelendirilen MDP ve HP, 1984 genel seçimlerinde alınan büyük yenilgilerin ardından, dağılma sürecine girdiler. Halkçı Parti'de genel başkanlığı, 30 Haziran 1985'te yapılan büyük kongrede Necdet Calp'ten, Aydın Güven Gürkan devraldı. Ardından da SODEP ile birleşme kararı alan HP, birleşmeye hukuki zemini hazırlamak için adını Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP) olarak değiştirdi. 3 Kasım 1985'te de, SODEP kendini feshederek SHP'ye katıldı. MDP'de, 4 Mayıs 1986'da yaptığı olağanüstü kongrede kendini feshetti.

D. Ali Arslan, Mustafa Çağlayandereli: *12 Eylül 1980 askeri müdahalesi sonrasında günümüze Türkiye'nin siyasi yapısı*

Fesih kararının ardından 21 MDP'li milletvekili DYP'ye, 18'i de ANAP'a geçti. 21 MDP'li milletvekili ise, Mehmet Yazar'ın genel başkanlığında Hür Demokrat Parti'yi kurdu (Şener, 2006-b).

6 Eylül 1987'de gerçekleştirilen halkoylamasıyla, fiili olarak anlamını yitirmiş olan, 12 Eylül öncesi siyasi liderlerine yönelik siyasi yasaklar, hukuken de kaldırılmış oldu. Özal'ın ve Anavatan Partisi'nin yasakların devamından yana tavır koymasına rağmen, halkoylamasında sonuç, yüzde 49.84 hayır oyuna karşın yüzde 50.16 evet oyu ile yasaklı siyasi liderlerin lehine çıktı. Bu durum, yasaklı siyasi liderlere aktif siyaset yapma hakkının yasal olarak da geri verildiği anlamına geliyordu. Süleyman Demirel, 1987 yılının Eylül ayında yapılan olağanüstü kongrede, DYP genel başkanlığını, Hüsamettin Cindoruk'tan devraldı. Yine Eylül ayında, Bülent Ecevit de, DSP'nin genel başkanı seçildi. Ekim ayında da, önce Alparslan Türkeş Milliyetçi Çalışma Partisi'nin, sonra da Necmettin Erbakan Refah Partisi'nin genel başkanları oldular.

Tablo 5: 1987 Genel Seçimlerinde, Partilerin Oy Dağılımı

	Partilere Göre Oy Dağılımı (%)	
	Partiler	Oy Oranı
1	ANAP	36.311
2	SHP	24.742
3	DYP	19.135
4	DSP	8.529
5	RP	7.164
6	MÇP	2.927
7	IDP	0.819
8	BAĞ.	0.373
	TOPLAM	100

Kaynak: http://www.belgenet.net/ayrinti.php?yil_id=10 adresindeki veriler temel alınarak hazırlanmıştır.

D. Ali Arslan, Mustafa Çağlayandereli: *12 Eylül 1980 askeri müdahalesi sonrasında günümüze Türkiye'nin siyasi yapısı*

Tablo 6: 1987 Yılı Genel Seçimlerinde Milletvekillerinin Partilere Göre Dağılımı

PARTİLER	MİLLETVEKİLİ SAYISI	TEMSİL ORANI (%)
ANAP	292	64.89
SHP	99	22.00
DYP	59	13.11
TOPLAM	450	100

Kaynak: <http://www.belgenet.net/ayrinti.php?yil id=10> adresindeki veriler temel alınarak hazırlanmıştır.

Türk siyasi yaşamında taşların, yeniden yavaş yavaş yerli yerine oturmaya başlamasının ardından yapılan genel seçimlerden, yüzde 36.31'lik oy oranı ile yine ANAP birinci parti olarak çıktı (Tablo 5). Bununla birlikte, Özal'ın Anavatan Partisi'nin 1983 genel seçimlerinde yüzde 45.14 oranında oy aldığı göz önünde bulundurulduğunda, bu partinin iktidarda çok ciddi bir yıpranma süreci içine girmiş olduğu sonucu kolayca çıkarılabilir. Sosyal Demokrat Halkçı Parti ise, seçimlerde yüzde 24.74 oranında oy alarak parlamentoda, 99 milletvekili ile temsil hakkı kazandı. Parlamentoda yüzde 22 oranında güç ile temsil edilme anlamına gelen bu sonuçlarla Türk halkı, SHP'ye, solun en büyük partisi kimliği ile, ana muhalefet partisi olma görevini veriyordu.

Öte yandan, parti genel başkanlığını yasal olarak devralmalarından genel seçimlere kadar geçen iki ay gibi bir süreç içinde, Demirel'in DYP'si 19.14 gibi önemli bir oy oranı ile muhalefet partisi olarak, 59 sandalye ile Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde temsil hakkı kazandı (Tablo 6). Bülent Ecevit'in başkanlığındaki DSP de, yüzde 8.53'lük oy oranı ile seçimlerden dördüncü parti olarak çıktı. Yüzde 10'luk seçim barajı nedeniyle, bu oy oranı, Ecevit'in DSP'sinin mecliste temsil edilme hakkını kazanmasına yetmedi. Yalnızca üç siyasi partinin parlamentoda temsil edilebilme gücünü elde ettiği bu seçimlerde, Erbakan'ın RP'si yüzde 7.16 oranında oy ile beşinci, Türkeş başkanlığındaki MÇP ise yüzde 2.93'lük oy oranı ile seçimlerde altıncı parti oldu.

D. Ali Arslan, Mustafa Çağlayandereli: *12 Eylül 1980 askeri müdahalesi sonrasında günümüze Türkiye'nin siyasi yapısı*

Tablo 7: 1987 Yılı Genel Seçimlerinde Partilerin Milletvekili Sayısı ve Oy Dağılımı

		Türkiye Geneli Partilere Göre Oy ve Milletvekili Dağılımı (%)		
		Oy Oranı	Milletvekili Sayısı	Temsil Edilme Oranı
1987	Sağ Partiler Toplamı	66.356	351	78
	Sol Partiler Toplamı	33.271	99	22
	Diğerleri	0.373	-	-
Toplam		100	450	100

1987 genel seçim sonuçları, oyların siyasi yelpazeye dağılımı bazından incelendiğinde ise, çok genel hatlarıyla durumun, 1983 seçimlerine benzer bir görünüm sergilediği söylenebilir. 1987 genel seçimlerinde de, bir önceki genel seçimlerde olduğu gibi, seçimlerin mutlak galibi sağ kanattır. Ancak, oy oranı bakımından sağ kanadın 1983'te ulaştığı zirveden sonra, kısmi de olsa bir güç kaybı içine girdiği görülür. Bununla birlikte, Tablo 7'de de görüldüğü gibi, bu seçimlerde sağ partiler, toplamda yüzde 66.36 oy alarak, 351 milletvekili ve yüzde 78 temsil gücü ile parlamentoda büyük bir çoğunluk elde etmiştir. Sağ kanadın 1983 seçimlerinde yüzde 68.41 oy oranı ve 282 milletvekili ile mecliste temsil edildiği dikkate alındığında, bu sonuçların ifade ettiği anlam daha bir netlik kazanır.

Öte yandan, 1983 seçimlerinde aldığı toplam yüzde 30.46 oy almış olan sol kanat ise, bu seçimlerde yüzde 33.27'lik oy alarak, kısmi bir toparlanma süreci içine girmiş gibi görünmektedir. Ne var ki sol kanat, bu durumu meclis aritmetiğine yansıtamamış ve yalnızca, SHP'nin çıkardığı 99 milletvekilliği ile yetinmek zorunda kalmıştır. Oysa bir önceki seçimlerde sol yelpaze daha düşük oy oranına rağmen, 117 milletvekili çıkararak parlamentoda daha yüksek bir temsil gücü kazanmıştı.

5. 1991 YILI GENEL SEÇİM SONUÇLARI:

20 Ekim 1991 tarihinde yapılan genel seçimlere katılım oranı yüzde 83.92 olarak gerçekleşmiştir. Toplam beş partinin yüzde 10'un üzerinde oy alarak parlamentoda temsil hakkı kazandığı 1991 genel seçimlerinde, yüzde 27 civarında oy alan DYP birinci parti olmuştur (Tablo 8). DYP aldığı bu oylarla

D. Ali Arslan, Mustafa Çağlayandereli: *12 Eylül 1980 askeri müdahalesi sonrasında günümüze Türkiye'nin siyasi yapısı*

---

178 milletvekilliği kazanarak, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yüzde 39.56'lık bir temsil edilme gücüne ulaşmıştır (Tablo 9). Doğru Yol Partisi'nin bir önceki seçimlerde yüzde 19 civarında oy alarak oy oranı bakımından seçimlerden üçüncü sırada çıktığı, 59 milletvekili çıkardığı ve parlamentoda yüzde 13'lük bir temsil gücü elde ettiği gerçekleri dikkate alındığında, bu partinin seçim zaferinin boyutları daha bir netlik kazanır.

Yüzde 24 oy oranı ve buna karşın, 115 milletvekilliği ve parlamentoda yüzde 25.6 civarında temsil gücü kazanan ANAP ise, seçimlerden ikinci parti olarak çıkmıştır. Oysa Özal'ın Anavatan Partisi son iki genel seçimlerden iktidar partisi olarak çıkmıştı. Bu partinin bir önceki genel seçimlerde yüzde 31 civarında oy almasına karşın, mecliste 292 sandalye kazanarak yaklaşık yüzde 65'lik bir temsil gücü elde ettiği gerçeği göz önünde bulundurulsa, seçimlerin gerçek mağlubu konusu açıklığa kavuşmuş olur. Bir başka anlatımla ANAP bu seçimlerde yüzde 22.6 oranında oy, yüzde 60.6 civarında da sandalye kaybetmiştir. ANAP'ın bu dramatik güç kaybının altında, Türkiye'nin siyasi hayatında darbe sonrası geçiş sürecinin sona erdiği, siyasi liderlere yönelik yasakların kaldırılmasıyla da siyasi hayatta taşların yerli yerine oturmaya başladığı, yaklaşık sekiz yıllık iktidar partisi olarak görev yapmanın bu partiyi yıpranma sürecine soktuğu, geçiş dönemlerinde pirim yapan "dört eğilimi birleştirme" sloganının artık anlam ve işlevini yitirmeye başladığı gerçekleri aranmalıdır. ANAP'ın iktidarı, yine orta sağ kulvarda yarışan bir parti konumundaki Doğru Yol Partisi'ne devrettiği gerçeği dikkate alındığında ise, bu durumda seçimlerin gerçek galibinin, Özal imajına karşı Demirel imajı olduğu sonucu da çıkarılabilir.

Siyaset sahnesinde yeniden durulmaya başlayan sular, solda da dengeleri değiştirmeye başlamıştır. Siyaset yasağı kalkan Ecevit'in, siyaset sahnesine aktif katılımıyla birlikte, bir önceki seçimlerde yüzde 8.5'lik oy almasına rağmen, yüzde 10'luk seçim barajın yüzünden parlamento dışında kalan DSP, bu

D. Ali Arslan, Mustafa Çağlayandereli: *12 Eylül 1980 askeri müdahalesi sonrasında günümüze Türkiye'nin siyasi yapısı*

kez yüzde 10.75 oranında oy alarak, 7 milletvekiliyle de olsa parlamento'ya girmeyi başarmıştır. Ecevit'in Türk siyasi hayatında yeniden dirilmeye başladığının ilk işaretleri olarak da kabul edilebilecek bu sonuçlar, bir diğer sol parti SHP açısından ise tehlike çanları anlamını taşıyordu. 1987 genel seçimlerinden ikinci parti olarak çıkan SHP, bu seçimlerde yüzde 16.67 oranında oy kaybederek 88 milletvekili çıkarabilmiştir. Yüzde 19.56'lık temsil gücü anlamına gelen bu sonuçlar, SHP'yi üçüncü parti konumuna indirgeyecektir.

Tablo 8: 1991 Genel Seçimlerinde, Partilerin Oy Dağılımı

	Partilere Göre Oy Dağılımı (%)	
	Partiler	Oy Oranı
1	DYP	27.034
2	ANAP	24.011
3	SHP	20.750
4	RP	16.879
5	DSP	10.748
6	SP	0.444
7	BAĞ.	0.134
TOPLAM		100

Kaynak: http://www.belgenet.net/ayrinti.php?yil_id=11 adresindeki veriler temel alınarak hazırlanmıştır.

Tablo 9: 1991 Yılı Genel Seçimlerinde Milletvekillerinin Partilere Göre Dağılımı

PARTİLER	MİLLETVEKİLİ SAYISI	TEMSİL ORANI
DYP	178	39.56
ANAP	115	25.56
SHP	88	19.56
RP	62	13.76
DSP	7	1.56
TOPLAM	450	100

Kaynak: http://www.belgenet.net/ayrinti.php?yil_id=11 adresindeki veriler temel alınarak hazırlanmıştır.

1991 genel seçimlerinin partiler bazında dikkat çeken bir diğer çok önemli sonucu da Erbakan ve genel başkanı olduğu Refah Partisi ile ilgilidir. MÇP ve IDP ile, üçlü örtülü ittifak yaparak seçimlere giren RP, seçimlerde yüzde 16.9 gibi çok yüksek bir oy desteği elde etmiştir. Bu oy oranı ile

D. Ali Arslan, Mustafa Çağlayandereli: *12 Eylül 1980 askeri müdahalesi sonrasında günümüze Türkiye'nin siyasi yapısı*

parlamentoda yaklaşık yüzde 14'lük temsil gücüne ulaşan bu parti toplam 62 milletvekili çıkarmıştır. RP'nin 1987 genel seçimlerinde yüzde 7 civarında oy alarak meclise dahi giremediği ve 1991 genel seçimlerinde ise oy desteğini 135.75 oranında arttırmış olduğu gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, seçimlerin en başarılı partisinin Radikal İslamcı söylemleri ile dikkat çeken, Erbakan'ın RP'si olduğu kolaylıkla söylenebilir. Bu sonuçlar, bir sonraki seçimlerde Türk siyasi hayatında kopacak olan fırtınanın da habercisi gibidir de aslında.

Tablo 10: 1991 Yılı Genel Seçimlerinde Partilerin Milletvekili Sayısı ve Oy Dağılımı

		Türkiye Geneli Partilere Göre Oy ve Milletvekili Dağılımı (%)		
		Oy Oranı	Milletvekili Sayısı	Temsil Edilme Oranı
1991	Sağ Partiler Toplamı	67.924	355	78.89
	Sol Partiler Toplamı	31.942	95	21.11
	Diğerleri	0.134	-	-
Toplam		100	450	100

1990'lı yılların başında Türk toplumunun sergilediği siyasi yapı, sağ ve sol partiler toplamında incelendiğinde de önemli sonuçlarla karşılaşılır. Daha önceki genel seçimlerde olduğu gibi, 1991 genel seçimlerinin de galibi sağ kanattır. Sağ partiler, bir önceki seçimlerde yaşadıkları küçük oy kaybını büyük ölçüde geri alarak, toplam güçlerini yüzde 66.36'dan yüzde 67.92'ye (Tablo 10) taşımıştır. Sağın oy oranındaki bu kıpırdanma meclis aritmetiğine de yansımış ve siyasi yelpazenin sağ, toplamda 355 milletvekili çıkararak, parlamentoda yüzde 78.89'luk bir temsil gücü elde etmiştir.

Buna karşın sol tekrar bir gerileme trendi içine girmiş ve seçmen desteğini yüzde 33.27'den, yüzde 31.94'e düşürmüştür. Bu gerilemiş parlamentodaki sandalye sayısına da yansımış ve solun toplam milletvekili sayısı 99'dan 95'e düşmüştür. Sol kanat açısından, bu seçimlerin bir başka önemli sonucu da, sol kanat bir önceki seçimlerde mecliste yalnızca SHP ile temsil edilirken, bu seçimlerde, solun payına düşen temsil gücüne SHP ile birlikte DSP'nin de ortak olduğu gerçeğidir.

D. Ali Arslan, Mustafa Çağlayandereli: 12 Eylül 1980 askeri müdahalesi sonrasında günümüze Türkiye'nin siyasi yapısı

---

6. 1995 YILI GENEL SEÇİM SONUÇLARI:

1995 genel seçimleri, 24 Aralık 1995 tarihinde yapılmıştır. Seçimlere katılım, çok partili dönem Türkiye ortalaması olan yüzde 80.8'den daha yüksek bir seviyede ve yüzde 85.20 olarak gerçekleşmiştir. Alınan oy oranı temel alındığında, ilk üç sırayı sağ partilerin paylaştığı bu seçimler, Türk siyaset ve toplum hayatında çok büyük bir önem taşır. Kimilerinin “postmodern darbe” olarak da nitelendirdiği “28 Şubat sürecini” (Arslan, 2003-c: 18-20) büyük ölçüde, bu seçim sonuçları ile ortaya çıkan siyasi tablo hazırlamıştır. 12 siyasi parti ve bağımsız adayların belirli oranlarda oy desteği elde ettiği bu genel seçimlerde, 5 siyasi parti yüzde 10'luk genel oy barajını aştı ve meclis çatısı altında temsil edilme hakkını kazandı. Anavatan Partisi ile yaptığı seçim ittifakı sayesinde meclise girmeyi başaran Büyük Birlik Partisi milletvekilleri de kendi parti çatısı altında siyasete döndüklerinde, parlamentoya 6 siyasi parti girmiş oldu (Arslan, 2003-b: 8).

Tablo 11'de ayrıntılı bir şekilde yer verilen bu sonuçlar, Türk siyasi hayatında erkin, aşırı bir şekilde dağılmış olduğu anlamına geliyordu. 12 Eylül 1980 darbesi sonrası yıllarda, Türk toplumunun pek de alışık olmadığı siyasi gücün böyle aşırı bir şekilde dağılması, sürecin ilerleyen aşamalarında parlamentonun yasama, hükümetin de yürütme gücünde ciddi tıkanma ve aksaklıkları da beraberinde getirecekti. Karar alma ve yasama sürecinde yaşanan bu aksamalar, bir çok ciddi toplumsal ve siyasal sorunlara da zemin hazırlamıştır (Arslan, 2003-b: 6-9).

Bu seçimlerin partiler bazında en kayda değer sonucu, bir önceki seçimlerde çok ciddi bir çıkış gerçekleştirerek bütün dikkatleri üzerinde toplayan ve sonraki yıllarda da, demokrasi karşıtı ve şeriat yanlısı eylemlerin odağı olduğu gerekçesiyle kapatılan Erbakan'ın Refah Partisi'nin, seçimlerden birinci parti olarak çıkmasıdır. RP, yüzde 21.38 oranında oy alarak, toplam 158 milletvekili çıkarmış ve parlamentoda yüzde 28.7 gibi çok önemli bir temsil gücüne ulaşmıştır (Tablo 12). Fundamentalist

D. Ali Arslan, Mustafa Çağlayandereli: *12 Eylül 1980 askeri müdahalesi sonrasında günümüze Türkiye'nin siyasi yapısı*

İslamcı kimliği ile siyaset yapan RP, siyasi erkin aşırı dağınıklığını da fırsat olarak kullandı ve kısa süre sonra da hükümet kurma görevini aldı. Ne var ki RP iktidar olmayı başarsa da, söylem ve eylemleri nedeniyle, ülkeyi, siyasi ve toplumsal açıdan gerilime sürükledi ve muktedir olmayı başaramadı. Öyle ki bu süreç, ülkenin ulusal güvenlik politikalarını belirlemede en etkin kurumlarından biri olan Milli Güvenlik Kurulu'nu, 28 Şubat 1997 tarihli toplantısında hükümeti, “laiklik ve demokrasi karşıtı faaliyetlere son verip, anayasa ve yasalara uymaya, ve onları uygulamaya davet eden” bir bildiri yayınlamak zorunda bırakacak kadar ileri gitti (Arslan, 2003-b: 8). Takip eden süreçte de RP, vurgu yapılan gerekçelerle kapatıldı.

5 Mart 1996'da Mesut Yılmaz başkanlığında, DYP ve ANAP'ın birlikte kurduğu “Anayol” koalisyon hükümeti uzun ömürlü olmadı ve 4 ay sonra dağıldı. 18 Haziran 1997 tarihinde ise, DYP ve RP, Necmettin Erbakan'ın başbakanlığında ve Tansu Çiller'in başbakan yardımcılığında, “Refahyol” Koalisyon Hükümeti'ni kurdu. 28 Şubat Süreci ve sonrasında gelişen olaylar zincirinin sonucunda Başbakan Erbakan, 18 Haziran 1997'de istifa etti. Cumhurbaşkanı Demirel yeni hükümeti kurma görevini, 19 Haziran 1997'de Çiller'e değil de ANAP lideri Mesut Yılmaz'a verdi. Yılmaz'ın başbakanlığında “Anavatan Partisi, Demokratik Sol Parti ve Demokratik Türkiye Partisi'nin” birlikte kurduğu “Anasol-D” Koalisyon Hükümeti, 12 Temmuz 1997'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden güvenoyu alarak göreve başladı. Ne var ki “Anasol-D” Koalisyon Hükümeti de uzun ömürlü olmadı. 25 Kasım 1998 tarihinde muhalefetin gensoru önergesiyle düşürülen “Anasol-D” hükümetinin yerine, Ecevit'in başbakanlığında, DSP Azınlık Hükümeti kuruldu ve bu hükümet 1999 genel seçimlerine kadar görevini sürdürdü (Doğan, 2006: 143-145).

20. dönemde yaşanan bu olaylar zincirinden tekrar, partiler bazından seçim sonuçlarının değerlendirilmesine dönmek gerekirse: Birbirlerine son derece yakın oranlarda oy alan iki sağ parti

D. Ali Arslan, Mustafa Çağlayandereli: *12 Eylül 1980 askeri müdahalesi sonrasında günümüze Türkiye'nin siyasi yapısı*

ANAP ve DYP ikinci ve üçüncü sırada seçimlerden çıktılar. 1991 genel seçimlerinde yüzde 24 civarında oy alarak ikinci sırada seçimleri tamamlayan ANAP, 1995 genel seçimlerinde yüzde 18 civarında oy kaybetse de, seçimlerden ikinci sırada çıkmayı başardı. Çıkardığı 132 milletvekili ile yüzde 24'lük bir temsil gücü elde eden bu parti, temsil gücü bazında ise ikinciliği DYP'ye kaptırdı. Bindelik oy farkı ile ANAP'ın ardından üçüncü sırada yer alan bu parti (Tablo 11), parlamentoda temsil bakımından 135 milletvekili çıkardı. Bu milletvekili sayısı ile yüzde 24.6'lık temsil gücüne ulaşan DYP, meclisteki ikinci parti olma niteliğini ise ANAP'a kaptırmadı.

Tablo 11: 1995 Genel Seçimlerinde, Partilerin Oy Dağılımı

	Partilere Göre Oy Dağılımı (%)	
	Partiler	Oy Oranı
1	RP	21.376
2	ANAP	19.651
3	DYP	19.184
4	DSP	14.641
5	CHP	10.705
6	MHP	8.182
7	HADEP	4.165
8	BAĞ.	0.476
9	YDH	0.476
10	MP	0.454
11	YDP	0.339
12	İP	0.218
13	YP	0.131
	TOPLAM	100

Kaynak: http://www.belgenet.net/ayrinti.php?yil_id=12 adresindeki veriler temel alınarak hazırlanmıştır.

D. Ali Arslan, Mustafa Çağlayandereli: *12 Eylül 1980 askeri müdahalesi sonrasında günümüze Türkiye'nin siyasi yapısı*

Tablo 12: 1995 Yılı Genel Seçimlerinde Milletvekillerinin Partilere Göre Dağılımı

PARTİLER	MİLLETVEKİLİ SAYISI	TEMSİL ORANI
RP	158	28.73
DYP	135	24.55
ANAP	132	24
DSP	76	13.82
CHP	49	8.90
TOPLAM	550	100

Kaynak: http://www.belgenet.net/ayrinti.php?yil_id=12 adresindeki veriler temel alınarak hazırlanmıştır.

Öte yandan, 19. dönem de olduğu gibi, 20. dönem parlamentosunda da iki sol parti parlamentoya girmeyi başardı: Oy oranı ve temsil gücü bakımından dördüncü sırada yer alan Demokratik Sol Parti ve beşinci sırada yer alan Cumhuriyet Halk Partisi. Siyasi yasakların kalkmasından sonra, Bülent Ecevit'in genel başkanlığında istikrarlı bir çıkış sergileyen DSP, bu çıkışını 1995 genel seçimlerinde de sürdürdü. 1987 genel seçimlerinde yüzde 8.5 oy oranı ile meclis dışında muhalefet görevi yaparken, 1991 genel seçimlerinde 10.8'lik oy ve 7 milletvekili ile parlamentoya girmeyi başaran DSP, 1995 genel seçimlerinde ise yüzde 14.64 oranında oy (Tablo 12) alarak, 76 sandalye ve mecliste yüzde 13.8'lik temsil hakkı kazandı.

1994 yerel seçimlerinden sonra SHP ve CHP'nin, CHP çatısı altında birleşmesinin ardından, 9 Eylül 1995'te yapılan parti olağan kurultayında Murat Karayalçın ile Deniz Baykal genel başkanlık için yarıştılar. Bu yarışta ipi göğüsleyen Baykal oldu ve CHP genel seçimlere Baykal'ın genel başkanlığında girdi. Sosyal Demokratlar cephesinde SHP'den bayrağı devralan CHP, ülke barajını kıl payı aştı. Bu kanadın oy desteği ise, bir önceki seçimlerde CHP'nin kazandığının çok altında kaldı. Önceki seçimlerde SHP, yüzde 20'yi aşan oy oranı üçüncü sırada yer almış ve 88 milletvekili çıkarmayı başarmıştı. Buna karşın 1995 genel seçimlerinde CHP, SHP'den devraldığı seçmen desteğini, yarı

D. Ali Arslan, Mustafa Çağlayandereli: 12 Eylül 1980 askeri müdahalesi sonrasında günümüze Türkiye'nin siyasi yapısı

yarıya kaybederek, ancak yüzde 10.7 oy oranı ile 49 milletvekili çıkarabildi. Bu sayı ise parlamentoda yüzde 8.9'luk bir temsil gücüne karşılık geliyordu.

Tablo 13: 1995 Yılı Genel Seçimlerinde Partilerin Milletvekili Sayısı ve Oy Dağılımı

		Türkiye Geneli Partilere Göre Oy ve Milletvekili Dağılımı (%)		
		Oy Oranı	Milletvekili Sayısı	Temsil Edilme Oranı
1995	Sağ Partiler Toplamı	69.793	425	77.27
	Sol Partiler Toplamı	25.564	125	22.73
	Diğerleri	4.643	-	-
Toplam		100	550	100

Konu, siyasi yelpazede oyların dağılımı bakımından irdelendiğinde de, siyasi erkin şekillenişinde üstünlüğün yine sağ kanatta olduğu, hatta sağ kanadın 2 puanlık da olsa bir yükseliş yakaladığı görülür. Bir başka anlatımla, 1991 seçimlerinde yüzde 67.9'luk toplam oy oranı ile 450 milletvekilliğinin 355'ini kazanan sağ kanat, bu seçimlerde ise 550 milletvekilliğinden 425 tanesini kazanmayı başarmıştır (Tablo 13).

Sol kanat ise 1995 genel seçimlerinde, toplamda yüzde 25.56'luk oy oranı ile 125 sandalye kazanabilmiştir. Bu sayı, 550 sandalyeli parlamentoda yüzde 22.73'lük temsil edilme gücüne karşılık gelmektedir. Sol kanadın, bir önceki seçimlerde toplam yüzde 31.9'luk bir oy desteği olduğu dikkate alındığında, bu kanadın 1995 genel seçimlerinde yüzde 28'i aşan oranda destek kaybına uğradığı görülür.

7. 1999 YILI GENEL SEÇİM SONUÇLARI:

18 Nisan 1999'da yapılan genel seçimler, her yönüyle olduğu kadar, sonuçları bakımından sürprizlerle dolu bir genel seçim olması nedeniyle de dikkatleri çeker. Katılım oranı, 1991 ve 1995 genel seçimlerine oranla bir hayli artarak yüzde 87.09 olarak gerçekleşmiştir. Dünyadaki konjonktürel

D. Ali Arslan, Mustafa Çağlayandereli: *12 Eylül 1980 askeri müdahalesi sonrasında günümüze Türkiye'nin siyasi yapısı*

---

durum ve ülkenin içinde bulunduğu koşullar nedeniyle, toplumsal psikolojide yükselen milliyetçilik duygularının da etkisiyle seçimlerde, DSP ve MHP tam bir oy patlaması gerçekleştirmiştir. Bir çok siyasi otoriteyi şaşkırtan ve kamuoyu şirketlerini de yanıltan 1999 genel seçimleri, sonuçları bakımından Türkiye'nin toplumsal ve siyasal tarihinde çok önemli olaylara zemin hazırlamıştır. Belki de, bu seçimlerin Türk toplumu açısından en önemli sonucu, temsil ettikleri ideolojileri bakımından, o yıllarda ülkenin içinde bulunduğu toplumsal koşulların bir sonucu olarak ve dış güçlerin de kışkırtmasıyla, 1970'li yıllarda karşı saflarda birbirleri ile siyasi savaşım içinde olan, deyim yerindeyse “düşman kardeşler” DSP ve MHP’yi barıştırmış olmasıdır. Seçimleri birinci ve ikinci sırada bitiren bu iki siyasi parti, dördüncü sıradaki ANAP’ın da desteğini alarak, 28 Mayıs 1999 tarihinde (Doğan, 2006: 145), Ecevit’in başkanlığında, “DSP-MHP-ANAP” Üçlü Koalisyon Hükümeti’ni kurdu.

1999 genel seçim sonuçları, partiler bazında incelendiğinde, seçimlerin gerçek galibinin Demokratik Sol Parti ve Milliyetçi Hareket Partisi olduğu açıkça görülür. Seçimler sonucunda 5 siyasi parti (DSP, MHP, FP, ANAP ve DYP) ve 3 bağımsız aday parlamentoda temsil hakkı kazandı. Seçimlerden birinci sırada, oyunu bir önceki genel seçimlere göre yüzde 51.57 oranında arttıran, DSP çıktı. 1995 genel seçimlerinde aldığı yüzde 14.64’lük oy karşılığında 76 milletvekili çıkaran DSP, 1999 genel seçimlerinde yüzde 22.19 oranında oy alarak (Tablo 14), 136 milletvekilliği ve parlamentoda yüzde 24.73’lük temsil gücü kazandı.

Üçlü Koalisyon Hükümeti’nin ikinci ortağı ve seçimleri ikinci sırada tamamlayan MHP’nin 1999 seçimlerinde kaydettiği tarihi başarı ise, hiç de yabana atılır türden değildir. Bir önceki genel seçimlerde yüzde 8.18 oranında oy alarak meclise bile giremeyen MHP, 1999 genel seçimlerinde seçmen desteğini yüzde 119.8 oranında arttırarak, oy oranını yüzde 17.98’e çıkardı. Bir başka anlatımla 1999 genel seçimlerinde MHP, 129 milletvekilliği ve parlamentoda yüzde 23.45 oranında

D. Ali Arslan, Mustafa Çağlayandereli: 12 Eylül 1980 askeri müdahalesi sonrasında günümüze Türkiye'nin siyasi yapısı

temsil gücü elde etti. İki seçim arasındaki oy farkı temel alınıp, almış olduğu mesafe değerlendirildiğinde, seçimlerde en büyük başarıyı Devlet Bahçeli'nin MHP'sinin göstermiş olduğunu söylemek abartılı bir değerlendirme olmasa gerek.

Tablo 14: 1999 Genel Seçimlerinde, Partilerin Oy Dağılımı

TÜRKİYE GENELİ		
	Partiler	Partilere Göre Oy Dağılımı (%)
1	DSP	22.189
2	MHP	17.979
3	FP	15.410
4	ANAP	13.221
5	DYP	12.011
6	CHP	8.710
7	HADEP	4.753
8	BBP	1.463
9	BAĞ.	0.867
10	ÖDP	0.797
11	DTP	0.577
12	LDP	0.408
13	DP	0.295
14	MP	0.254
15	BP	0.253
16	İP	0.185
17	EMEP	0.166
18	YDP	0.144
19	SİP	0.121
20	DEPAR	0.120
21	DBP	0.078
TOPLAM		100

Kaynak: http://www.belgenet.net/ayrinti.php?yil_id=13&il_id=0 adresindeki veriler temel alınarak hazırlanmıştır.

Tablo 15: 1999 Yılı Genel Seçimlerinde Milletvekillerinin Partilere Göre Dağılımı

PARTİLER	MİLLETVEKİLİ SAYISI	TEMSİL ORANI
DSP	136	24.73
MHP	129	23.45
FP	111	20.18
ANAP	86	15.64
DYP	85	15.45
BAĞ.	3	0.55
TOPLAM	550	100

Kaynak: http://www.belgenet.net/ayrinti.php?yil_id=13&il_id=0 adresindeki veriler temel alınarak hazırlanmıştır.

D. Ali Arslan, Mustafa Çağlayandereli: *12 Eylül 1980 askeri müdahalesi sonrasında günümüze Türkiye'nin siyasi yapısı*

28 Şubat Süreci'nde kapatılan RP'nin yerine kurulan FP ise, yüzde 15.41 oranında oy ile seçimlerden üçüncü sırada çıktı. RP'nin bir önceki seçimlerde yüzde 21.38 oy alarak seçimleri birinci sırada tamamladığı hatırlandığında, FP'nin bu seçimlerde, yaklaşık yüzde 27.9'luk bir gerileme yaşadığı gerçeği ile karşılaşılır. Bütün bunlara rağmen FP, parlamentoda 111 sandalye kazanarak (Tablo 15), yüzde 20.18 oranında temsil gücü elde etmiştir. Merkez sağ partiler ANAP ve DYP ise bu seçimlerde çok ciddi oy kaybına uğrar. 1995 genel seçimlerinde yüzde 19 civarında oy alarak ikinci ve üçüncü sıralarda yer alan bu partiler, yaklaşık temsil ve oy oranları, benzer sayıda milletvekilleri ile ancak dördüncü ve beşinci sırada seçimi tamamladılar. Bu seçimlerde ANAP'ın oy kaybı yüzde 32.72'yi bulurken, DYP'nin oy kaybı yüzde 37.38'e ulaşır. Öte yandan yüzde 8.71 oranında oy alan CHP ise, yüzde 10'luk ülke barajını aşamadığı için parlamento dışında kaldı.

Tablo 16: 1999 Yılı Genel Seçimlerinde Partilerin Milletvekili Sayısı ve Oy Dağılımı

		Türkiye Geneli Partilere Göre Oy ve Milletvekili Dağılımı (%)		
		Oy Oranı	Milletvekili Sayısı	Temsil Edilme Oranı
1999	Sağ Partiler Toplamı	61.761	411	74.73
	Sol Partiler Toplamı	31.084	136	24.73
	Diğerleri	7.155	3	0.54
Toplam		100	550	100

1999 genel seçimleri, oyların siyasi yelpazeye dağılımı açısından incelendiğinde de, çarpıcı sonuçlarla karşılaşılır. Önceki seçimlerde olduğu gibi bu seçimlerde de, Türk toplumunun siyasi yapısında mutlak üstünlük sağ kanattadır. Bununla birlikte sağ kanat 1999 genel seçimlerinde, 1995 genel seçimleriyle kıyaslandığında önemli oranda oy kaybetmiştir. Yaklaşık 6 puanlık bu oy kaybı, aşağı yukarı yüzde 11.5'lik bir seçmen desteği yitirmek anlamına geliyordu. Bir başka anlatımla 1999 genel seçimlerinde sağ partiler, toplamda yüzde 61.76 oranında oy alarak, parlamentodaki 550 sandalyenin, 411'ine sahip olmuştur.

D. Ali Arslan, Mustafa Çağlayandereli: 12 Eylül 1980 askeri müdahalesi sonrasında günümüze Türkiye'nin siyasi yapısı

Öte yanda sol kanat ise toplam oy oranını, bir önceki seçimlere kıyasla, yaklaşık yüzde 21.60 oranında arttırarak, seçmen desteğini 25'lerden, yüzde 31'lere taşımıştır. Solun seçmen desteğindeki bu artış parlamento aritmetiğine de yansımış ve meclisteki sol kanat milletvekili sayısı, 125'den 136'ya yükselmiştir. Solun temsil gücü de, yüzde 22.73'ten yüzde 24.73'e yükselmiştir. Solun bu toparlanışında en önemli rolü, Ecevit'in DSP'sinin gerçekleştirdiği seçim başarısı oynamıştır.

8. 2002 YILI GENEL SEÇİM SONUÇLARI:

3 Kasım 2002'de gerçekleştirilen, son genel seçimlerde seçimlere katılım oranı yüzde 79.10 olarak gerçekleşmiştir. 1999 genel seçimlerinde katılım oranının yüzde 87.09 olduğu dikkate alındığında, seçmenlerin siyasi katılımının bir önceki seçimlere kıyasla yüzde 9.17 oranında düştüğü görülür. Bu aynı zamanda, Türk siyasi hayatında, 12 Eylül 1980 darbesi sonrasında yapılan genel seçimlerdeki en düşük katılım oranıdır.

2002 genel seçimleri ve ortaya koyduğu siyasi tablonun, Türk toplum ve siyasi hayatı açısından ayrı bir önemi vardır. Yüzde 10'luk ülke barajının korunduğu 2002 genel seçimlerinde yalnızca iki parti bu barajı aşarak parlamentoda temsil hakkı kazandı. Bu sonuçlar, yakın Türk siyasi tarihi açısından bir ilk olma niteliği taşıyordu. 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi sonrası süreçte yapılan genel seçimlerde Türk halkı ilk kez iki partili bir parlamentonun oluşumuna karar vermiş oluyordu. Özellikle siyasi erkin aşırı ölçüde dağılmış olması nedeniyle, uzun yıllar karar alma sürecinde ciddi sorunlar yaşayan Türkiye Büyük Millet Meclisi, bu kez de gücün aşırı yoğunlaşmasının yaratacağı sorunlara mı gebeydi, bunu ilerleyen yıllar gösterecekti.

Bu seçimlerin belki de en önemli sonucu, sürpriz bir çıkış yaparak, yüzde 34.43 civarında oy alan Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (Tablo 17) birinci parti olarak hükümeti kurma hakkını elde etmesidir.

D. Ali Arslan, Mustafa Çağlayandereli: *12 Eylül 1980 askeri müdahalesi sonrasında günümüze Türkiye'nin siyasi yapısı*

Cumhuriyet Tarihi'nin 58 hükümeti, Adalet ve Kalkınma Partisi Kayseri milletvekili, Abdullah Gül'ün başbakanlığında, 18.11.2002 tarihinde kuruldu ve 11.03.2003 tarihine kadar görev yaptı (Başbakanlık, 2006). Abdullah Gül'ün başbakanlığındaki 58. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin istifasını sunmasının ardından da, 14 Mart 2003 tarihinde, yenilenen Siirt seçimleriyle Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne Siirt milletvekili olarak giren Recep Tayyip Erdoğan, 59. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'ni kurdu ve başbakan oldu.

26 Şubat 1954 İstanbul doğumlu olan ve siyasi kariyeri, Necmettin Erbakan'ın genel başkanlığını yaptığı Milli Selamet Partisi saflarında başlayan Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, 1976 yılında Milli Selamet Partisi Beyoğlu Gençlik Kolu Başkanlığı'na ve yine aynı yıl MSP İstanbul İl Başkanlığı'na seçildi (Kim Kimdir, 2006). Marmara Üniversitesi İktisadi ve Ticari Bilimler Fakültesi mezunu olan başbakan, evli ve 4 çocuk babasıdır. 16 yıllık futbolculuk hayatı ve özel sektör yöneticiliği görevlerinden sonra, 12 Eylül 1980 ihtilali sonrasında, 1983 yılında kurulan Refah Partisi ile siyasi hayata yeniden döndü. 1984 yılında Beyoğlu İlçe Başkanı, 1985 yılında da İl Başkanı ve M.K.Y.K üyesi seçildi. 1986 ara seçimlerinde milletvekili adayı oldu. Ardından 1989 yılında da Beyoğlu ilçesinden belediye başkan adayı oldu. 1991 yılında tekrar milletvekili adayı oldu ve parti barajı geçince milletvekili oldu. Tercihli oy sistemi nedeniyle yüksek seçim kurulu milletvekilliğini iptal etti. 27 Mart 1994 seçimlerine kadar İstanbul İl Başkanlığı görevini sürdüren Erdoğan, 27 Mart 1994 seçimlerinde İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı seçildi. Refah Partisi'nin kapatılmasının ardından kurulan Fazilet Partisi'nin de Anayasa Mahkemesince kapatılması üzerine, bağımsız kalan “Yenilikçi Kanat” milletvekilleri ile birlikte, 14 Ağustos 2001'de Adalet ve Kalkınma Partisi'ni kurdu. 3 Kasım 2002'de yapılan genel seçimlerde de, partisini tek başına iktidara taşıdı. Seçimlerde 365 milletvekilliği kazanan AKP, parlamentoda yüzde 66.37 oranında temsil gücü elde etti (Tablo 18).

D. Ali Arslan, Mustafa Çağlayandereli: *12 Eylül 1980 askeri müdahalesi sonrasında günümüze Türkiye'nin siyasi yapısı*

Seçimlerde barajı aşabilen öteki parti konumundaki Cumhuriyet Halk Partisi ise, yüzde 19.41 civarında oy aldı ve ana muhalefet partisi oldu. Oy oranını, bir önceki seçimlere oranla yüzde 122.85 oranında arttıran CHP, 172 milletvekili çıkardı ve yüzde 32.18'lik temsil gücüne ulaştı. CHP'nin 1999 genel seçimlerinde yüzde 8.71 oy oranı ile, yüzde 10'luk ülke barajını aşıp parlamentoya bile giremediği hatırlandığında, bu partinin seçim zaferinin de hiç de yadsınamayacak kadar büyük olduğu görülür.

2002 genel seçimlerinin gerçek mağlubu ise bir önceki dönemin iktidar ve ana muhalefet partileridir. Türk seçmeni, bu seçimlerde yalnızca iktidar partilerini değil, onların yanı sıra ana muhalefet partisine de, dördünü de parlamento dışı bırakarak çok anlamlı bir ceza vermiş oldu. Oysa genellikle, iktidar partisi yıpranma sürecine girdiğinde,ibre muhalefet partilerinin lehine döner ve iktidar partisi-partilerinin kaybettiği seçmen desteğini, muhalefet partileri artı hanesine yazardı. 2002 Türkiye genel seçimlerinde durum hiç de alışıldığı gibi olmadı. 1999 genel seçimleri sonrası Üçlü DSP-MHP-ANAP Koalisyon Hükümeti'nin ortağı partiler ve ana muhalefet partisi DYP, yüzde 10'luk ülke barajını aşamayıp Türkiye Büyük Millet Meclisi dışında kaldılar.

Tablo 17: 2002 Türkiye Genel Seçimlerinde, Partilerin Oy Dağılımı

	TÜRKİYE GENELİ	
	Partiler	Partilere Göre Oy Dağılımı (%)
1	AKP	34.429
2	CHP	19.406
3	DYP	9.536
4	MHP	8.346
5	GP	7.251
6	DEHAP	6.137
7	ANAP	5.110
8	SP	2.488
9	DSP	1.217
10	YTP	1.154
11	BBP	1.020
12	BAĞ.	0.961

D. Ali Arslan, Mustafa Çağlayandereli: 12 Eylül 1980 askeri müdahalesi sonrasında günümüze Türkiye'nin siyasi yapısı

13	YP	0.935
14	İP	0.508
15	BTP	0.477
16	ÖDP	0.336
17	LDP	0.283
18	MP	0.216
19	TKP	0.189
TOPLAM		100

Kaynak: http://www.belgenet.net/ayrinti.php?yil_id=14 adresindeki veriler temel alınarak hazırlanmıştır.

Tablo 18: 2002 Yılı Genel Seçimlerinde Milletvekillerinin Partilere Göre Dağılımı

PARTİLER	MİLLETVEKİLİ SAYISI	TEMSİL ORANI
AKP	365	66.37
CHP	177	32.18
BAĞ.	8	1.45
TOPLAM	550	100

Kaynak: http://www.belgenet.net/ayrinti.php?yil_id=14 adresindeki veriler temel alınarak hazırlanmıştır.

2002 genel seçimlerinde en büyük yenilgiyi, bir önceki seçimlerin galibi DSP aldı. İktidarın büyük ortağı Başbakan Ecevit'in DSP'si, bu seçimlerde seçmen desteğinin yüzde 94.5'ini yitirerek, çok büyük bir güç kaybı yaşadı. Bir başka anlatımla DSP, bir önceki seçimlerde yüzde 22.19 civarında oy alarak iktidar partisi olurken, 2002 genel seçimlerinde yalnızca yüzde 1.22 civarında oy alarak ancak dokuzuncu parti olabildi. Üçlü Koalisyon Hükümeti'nin ikinci büyük ortağı MHP de, DSP kadar olmasa da, oldukça önemli oranda güç kaybetti. Bir önceki seçimleri, 17.98 oy alarak ikinci sırada tamamlayan MHP, 2002 genel seçimlerinde yüzde 8.35 oranında oy alarak ancak dördüncü parti olabildi. ANAP ise, yüzde 61.35 oranında güç kaybı ile, 2002 genel seçimlerinden en zararlı çıkan ikinci siyasi parti oldu. Önceki dönemin ana muhalefet partisi DYP ise yüzde 20.4 oranında oy kaybetse de, 2002 genel seçimlerinden en büyük üçüncü parti olarak çıktı.

D. Ali Arslan, Mustafa Çağlayandereli: *12 Eylül 1980 askeri müdahalesi sonrasında günümüze Türkiye'nin siyasi yapısı*

Tablo 19: 2002 Yılı Genel Seçimlerinde Partilerin Milletvekili Sayısı ve Oy Dağılımı

		Türkiye Geneli Partilere Göre Oy ve Milletvekili Dağılımı (%)		
		Oy Oranı	Milletvekili Sayısı	Temsil Edilme Oranı
2002	Sağ Partiler Toplamı	69.071	365	66.37
	Sol Partiler Toplamı	22.474	177	32.18
	Diğerleri	8.455	8	1.45
Toplam		100	550	100

22. dönem Türk Parlamentosu'nu şekillendiren 2002 genel seçimlerinin sonuçları, oyların siyasi yelpazeye dağılımı açısından incelendiğinde de, oldukça önemli sonuçlarla karşılaşılır. Bu seçimlerde sağ kanat siyasi partiler toplam oy oranı bakımından, çok partili dönem Türk siyasi tarihinin en büyük ikinci oy oranını ve seçmen desteğini elde etmiştir. Sağ partiler en büyük seçmen desteğine, 1995 genel seçimlerinde, yüzde 69.79 oranında oy ile ulaşmıştı. Tablo 19'da da görüldüğü gibi, sağ kanat partiler, 2002 genel seçimlerinde aldıkları yüzde 69.07'lik oy ile, 1995 genel seçimlerinde elde ettiği tarihe güce oldukça yakın bir güç elde etmiştir. 550 milletvekilinin 365'ini çıkaran sağ kanat bu seçimlerde parlamentoda, yüzde 66.37'lik bir temsil gücüne kavuşmuştur.

Öte yandan, bir önceki seçimlerde iktidara büyük ortak veren sol kanat ise, bu seçimlerde oldukça büyük oranda oy kaybetmiştir. Bir başka anlatımla, 1999 genel seçimlerinde yüzde 31'i aşan oranlarda oy alıp, yüzde 24.73 temsil gücü ve 135 milletvekilliği kazanan sol kanat bu seçimlerde ancak yüzde 22.47 oranında oy alabilmiştir. Kazandığı milletvekilliği sayısı ve temsil gücü bakımından bir önceki seçimlerden daha başarılı çıkmış gibi görünse de bu yanıltıcı bir durumdur. Çünkü bu oranlara, seçimlerde, sadece iki partinin ülke barajını aşabilmiş olmasının yarattığı avantajlı durum yansımıştır. Konu seçmen desteği bakımından incelendiğinde, sol kanadın bir önceki seçimlere oranla oy kaybı 27.7'i bulur.

D. Ali Arslan, Mustafa Çağlayandereli: *12 Eylül 1980 askeri müdahalesi sonrasında günümüze Türkiye'nin siyasi yapısı*

---

9. GENEL SEÇİM SONUÇLARI TEMELİNDE TÜRKİYE'NİN SİYASİ YAPISININ, GENEL BİR DEĞERLENDİRMESİ VE SONUÇ

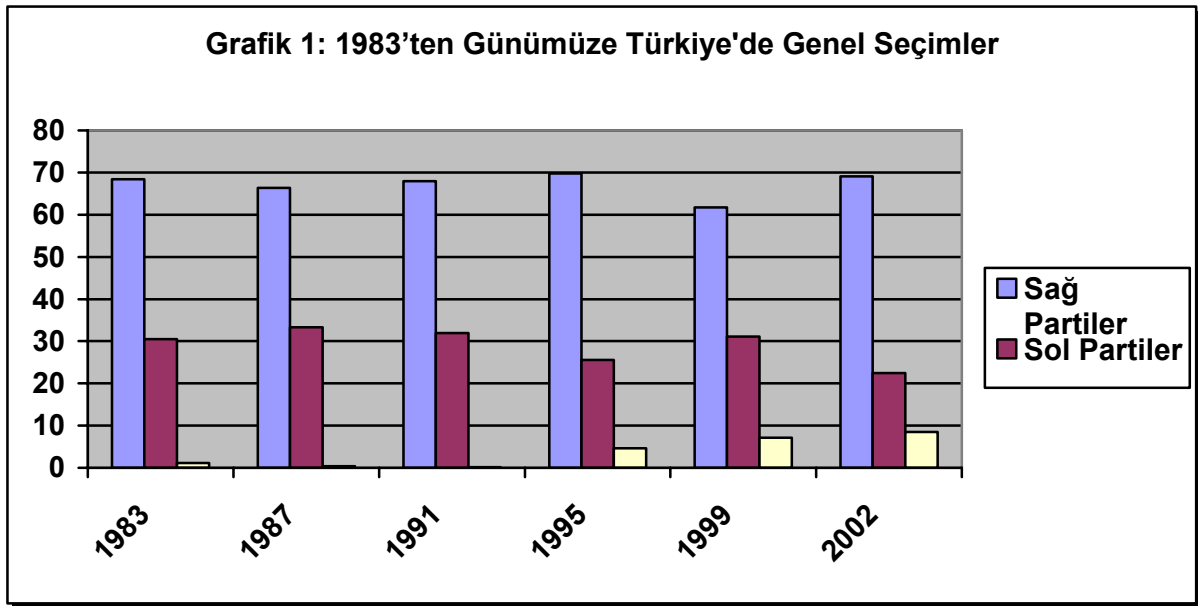
Üç kıta arasında bir geçiş noktası konumunda olan Türkiye, coğrafi açıdan olduğu kadar sosyal ve politik açıdan da dünyanın en önemli bölgesinde yer almaktadır. Orta Asya, Kafkasya, Balkanlar ve Ortadoğu'nun tam ortasında yer alan Anadolu yarımadası, tarihin her döneminde, çok önemli toplumsal ve siyasi olaylara sahne olmuştur. Batı ve Doğu medeniyetlerinin ve hayat anlayışlarının kesişim noktası olma özelliğine de sahip olan, onlarca uygarlığa beşiklik yapmış Anadolu topraklarının, dünya siyaseti açısından jeopolitik ve jeostratejik önemi bugün daha da artmıştır.

Türk toplumunun, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde başlattığı modernleşme süreci, Atatürk Devrimleri ile sistematik bir yapıya kavuşmuş, bugün ise geri dönülmez bir boyuta ulaşmıştır. Toplumsal ve siyasi anlamda Türk Modernleşmesi, dünyada bir çok topluma örnek oluşturacak niteliktedir. Toplumsal modernleşmenin önemli bir boyutunu oluşturan siyasi modernleşme alanında da Türk toplumu, milletlerin hayatı açısından kısa sayılabilecek bir sürede, siyasi yapısını çağın gereklerine uydurmak konusunda, çok önemli başarılarla imza atmıştır.

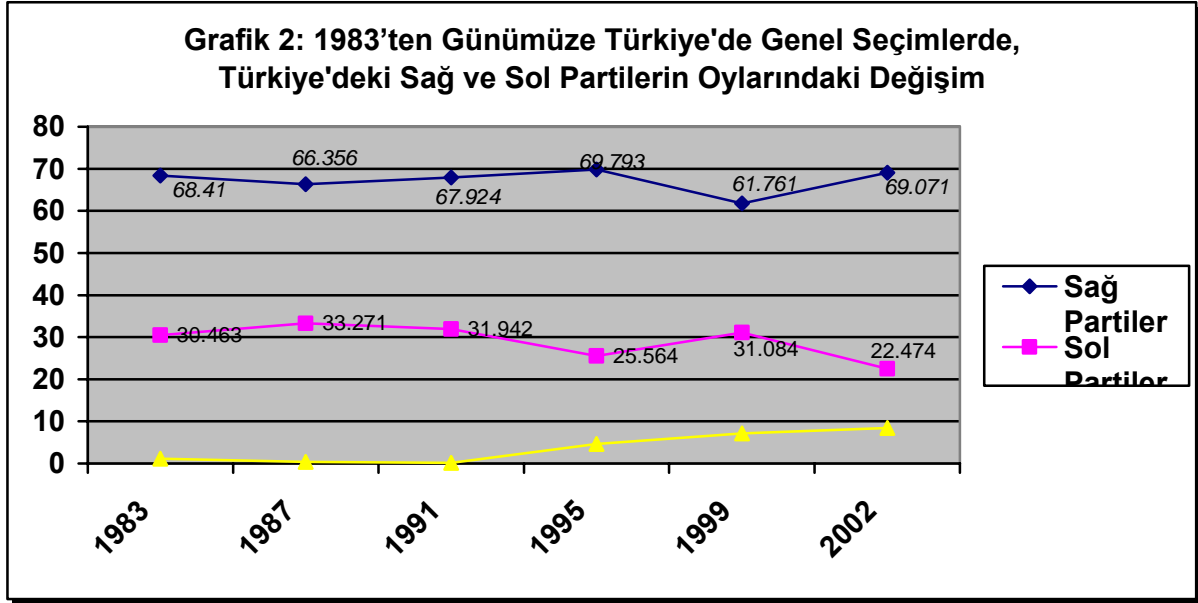
Başta da vurgulandığı gibi, demokratik sistemde seçimler hayati öneme sahiptir. Seçimlerde yaptıkları siyasi tercihleri ile bireyler, toplumun siyasi yapısının belirlenmesinde kritik roller üstlenirler. Başka bir deyişle seçimlerdeki siyasi davranışları ile bireyler, ülkenin yönetimine ve toplumun değişim rotasına yön verecek; toplumdaki bireylerin uyacakları kuralları ve oynayacakları rolleri belirleyecek güce ve konuma sahip siyasi elitlerin kimler olacağına karar vermektedirler. Bunun da ötesinde bireyler, bu davranışları ile siyasi erkin, siyasi partiler arasındaki dağılımı belirlemekte ve siyasi gücü şekillendirmektedirler.

D. Ali Arslan, Mustafa Çağlayandereli: *12 Eylül 1980 askeri müdahalesi sonrasında günümüze Türkiye'nin siyasi yapısı*

Bu realiteden hareketle çalışmada, araştırma konusu olarak genel seçim sonuçları temelinde Türkiye'nin siyasi yapısı seçildi. Araştırmada, yapısal-işlevselci sosyoloji geleneğinden hareketle, siyaset sosyolojisinin yöntem ve teknikleri kullanılarak, son 23 yılın genel seçim sonuçları temelinde Türkiye'de siyasi erkin oluşumu, şekillenışı, işleyiş ve değişim düzenliliklerinin araştırıldı.

D. Ali Arslan, Mustafa Çağlayandereli: 12 Eylül 1980 askeri müdahalesi sonrasında günümüze Türkiye'nin siyasi yapısı

Araştırmada ortaya konan bulgular genel açıdan değerlendirildiğinde, dünden bugüne Türk toplumunun siyasi yapısında, sağ siyaset kültürünün egemen olduğu açıkça görülür. Grafik 1 ve 2'de açıkça görüldüğü gibi, 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi'ni takip eden süreçte sağ kanat çok hızlı bir toparlanma sürecine girmiştir: Darbeyi takip eden ilk genel seçimlerde sağ partilerin toplam oy oranları yüzde 23.1'lik bir sıçrama kaydederek, yüzde 55.58'den, yüzde 68.41'e yükselmiştir. 1980'li yıllar genelinde ise Türk sağının oy ortalaması yüzde 67.39 civarında seyrederek. Takip eden süreç içinde de sağ partilerin toplam oyu, 1999 genel seçimleri dışında, genel bir artış eğilimi gösterir. 1990'lı yıllarda sağ parti oyları ortalaması yüzde 66.5 olarak gerçekleşir. 2000'li yıllarda ise, bütün yıllar ortalamasının da üzerine çıkarak yüzde 69.07'e ulaşır.

Öte yandan sol partilerin Türkiye'nin siyasi yapısı içinde elde ettiği seçmen desteği ise inişli çıkışlı bir durum sergiler. Bununla birlikte sol kanadın genel seçimlerde ulaştığı güç her zaman sağ kanadın çok gerisinde kalmıştır. Sol genel seçimler temelinde en yüksek temsil gücünü, yüzde 41.93'lük oy oranı ile 1977 genel seçimlerinde elde etmiştir. 1965 genel seçimleri ile başlayıp 12 Eylül darbesi ile sonuçlanan süreçte sol oylar sürekli bir yükseliş içinde olmuş ve solun toplam oy oranı yüzde

D. Ali Arslan, Mustafa Çağlayandereli: 12 Eylül 1980 askeri müdahalesi sonrasında günümüze Türkiye'nin siyasi yapısı

31'lerden, yüzde 41'lere yükselmiştir. Darbe sonrası ilk genel seçimlerde ise sol kanat seçmen desteğini yüzde 27.36 oranında kaybetmiştir. Takip eden süreçte de, kısmi yükselişler gözlemlense de, solun genel oy trendi hep gerileyiş içinde olmuş ve 2002 genel seçimlerinde, çok partili dönemin en düşük seviyesi olan 22.47'e düşmüştür.

KAYNAKÇA:

- AHMAD, F.** (1993), *The Making of Modern Turkey*, London: Routledge.
- AKBULUT, Ö.** (2006-a), *Seçim Sonuçlarının Değerlendirmesi 1963 Yılı Raporu*, TODAİE-YERELNET, 05.03.2006
http://www.yerelnet.org.tr/secimler/secim_analizleri1963.php
- AKBULUT, Ö.** (2006-b), *Seçim Sonuçlarının Değerlendirmesi 1968 Yılı Raporu*, TODAİE-YERELNET, 05.03.2006,
http://www.yerelnet.org.tr/secimler/secim_analizleri1968.php
- AKSOY, M.**, (2000), *Sosyoloji ve Sosyal Bilimlere Giriş*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- ALBAYRAK, M.** (2004), *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, Ankara: Phoenix Yayınları.
- ALTUNIŞIK, R.** (vd.), (2004), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri (SPSS Uygulamalı)*, Sakarya: Sakarya Kitabevi.
- ARSLAN, A.** (2006), "Beşşehir'in Siyasi Yapısı, Konya İli Türkiye'nin Siyasi Yapısı İçindeki Yeri", *Akademik Bakış, Kırgızistan Türk Dünyası Celalabad İşletme Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 9, Yıl:2006 ss. 164-177.*
- ARSLAN, A.** (2005-a), *Tek Partili Dönem Ve Çok Partili Dönem Türk Siyasi Elitlerinin Toplumsal Profillerinin Karşılaştırmalı İncelemesi, "İş-Güç" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, cilt: 7, Sayı: 1, 8.3.2005, http://www.isguc.org/arc_view.php?ex=240*
- ARSLAN, A.** (2005-b), "The Evaluation Of Parliamentary Democracy In Turkey And Turkish Political Elites". *Historia Actual On-Line, (Contemporary History Association – Asociacion De Historia Actual) v. 3, n. 6, y. 2005, Spain (Revista Electrónica «Historia Actual On-Line», Año III, N° 6, Invierno 2005), 08.03.2005 <http://www.hapress.com/abst.php?a=n06a10>*
- ARSLAN, A.** (2005-c), "1995'ten Günümüze Türk Siyasi Elitlerinin Sosyolojik Analizi", III. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi, Kırgızistan Celalabad Kommersiyaluk Enstitüsü – Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabad-Kırgızistan, 5-9 Haziran 2005.
- ARSLAN, A.** (2004), *Türk İktidar Seçkinleri, Kırgızistan Kommersiyaluk Enstitüsü, Akademik Bakış, Türk Dünyası Celalabad İşletme Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 3, ss. 1-9, Kırgızistan, http://www.tdcif.org/a_view.php?pg=arc_view&ex=13*
- ARSLAN, A.** (2003-a), *Eşitsizliğin Teorik Temelleri: Elit Teorisi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 2003-2, ss. 115-135.*
- ARSLAN, A.** (2003-b), *Türkiye'nin Siyasi ve Toplumsal Değişme Sürecinde Ordu ve Türk Askeri Elitleri, Sosyoloji Araştırmaları Dergisi (Journal of Sociological Research), Cilt: 6, Sayı: 1, Bahar 2003, ss. 5-28.*
- ARSLAN, A.** (2003-c), *Elit Teorisi Işığında Günümüz Türk Toplumunun Genel Bir Değerlendirmesi, Sosyoloji Araştırmaları Dergisi (Journal of Sociological Research), Cilt: 6, Sayı: 2, Güz 2003, ss. 5-30.*
- AYATA A. G.** (1992), *Cumhuriyet Halk Partisi: Örgüt ve İdeoloji*, Ankara: Gündoğan Yayınları.
- AZPURU, D.** (2005), *The General Elections in Guatemala, December 2003, Electoral Studies, Volume: 24, Pp. 143-149.*

D. Ali Arslan, Mustafa Çağlayandereli: *12 Eylül 1980 askeri müdahalesi sonrasında günümüze Türkiye'nin siyasi yapısı*

- BACHRACH, P. & Baratz, M.** (1962), *Two Faces of Power, American Political Science Review, Vol. 56.*
- BAYRAMOĞLU, S.** (2006-a), *Seçim Sonuçlarının Değerlendirmesi 1994 Yılı Raporu*, YERELNET, 01.03.2006
http://www.yerelnet.org.tr/secimler/secim_analizleri1994.php
- BAYRAMOĞLU, S.** (2006-b), *Seçim Sonuçlarının Değerlendirmesi 1999 Yılı Raporu*, YERELNET, 16.02.2006,
http://www.yerelnet.org.tr/secimler/secim_analizleri1999.php
- BELGENET, (2006-a)**, *1983 Genel Seçim Sonuçları*, 2.02.2006,
http://www.belgenet.net/ayrinti.php?yil_id=9
- BELGENET, (2006-b)**, *1987 Genel Seçim Sonuçları*, 2.02.2006,
http://www.belgenet.net/ayrinti.php?yil_id=10
- BELGENET, (2006-c)**, *1991 Genel Seçim Sonuçları*, 2.02.2006,
http://www.belgenet.net/ayrinti.php?il_id=201&ilce_id=2385&yil_id=11&sonuc_getir=TRUE&x=45&y=12
- BELGENET, (2006-d)**, *1995 Genel Seçim Sonuçları*, 2.02.2006,
http://www.yerelnet.org.tr/secimler/il_secim.php?ilid=42&yil=1994&bbb=4389#baskan
- BELGENET, (2006-e)**, *1999 Genel Seçim Sonuçları*, 2.02.2006,
http://www.yerelnet.org.tr/secimler/il_secim.php?ilid=42&yil=1999&bbb=4747#baskan
- BELGENET, (2006-f)**, *1999 Genel Seçim Sonuçları*, 2.02.2006,
http://www.yerelnet.org.tr/secimler/il_secim.php?ilid=42&yil=2004&bbb=4747#baskan
- BELGENET, (2006-g)**, *"Olaylar, Belgeler: Milli Nizam Partisi ve Milli Görüş Hareketi"*, 16.04.2006,
<http://www.belgenet.com/parti/mnp.html>
- BULMER, M.** (1994), *Sociological Research Methods*: London: Macmillan.
- COLOMER, J. M.** (2005), *The Genral Election in Spain, March 2003, Electoral Studies, Volume: 24, Pp. 149-153.*
- COULSON, A.** (2004), *Local Politics, Central Power: The Future of Representative Local Government in England, Local Government Studies, Volume: 30, No: 4, Pp. 467-480.*
- ÇEÇEN, A.** (2000), *İnsan Hakları*, Ankara: Savaş Yayınevi.
- DAHL, R.** (1961), *Who Governs?*, New Haven: Yale UP.
- DARDANELLİ, P.** (2005), *The Parliamentary & Executive Elections in Switzerland 2003, Electoral Studies, Volume: 24, Pp. 124-129.*
- DEMİR, Ö., Acar, M.** (2003), *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, Ankara: Adres Yayınları.
- DUVERGER, M.** (1993), *Siyasi partiler*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- FREY, F.** (1965), *The Turkish Political Elite*, Massachusetts: MIT Press.
- GILBERT, N.** (1994), *Researching Social Life*, London: Sage.
- GAME, C.** (2004), *Local Elections in Britain, Local Government Studies, Volume: 30, No: 2, Pp. 276-280.*
- GREEN, D. P.** (vd), (2003), *Getting Out the Vote in Local Election: Results from Six Door-to-Door Canvassing Experiments, The Journal of Politics, Volume: 65, No: 4, Pp. 1083-1096.*
- GLASGOW, M.** (2005), *Voting Behavior and the Electoral Context of Government Formation, Elsevier Electoral Studies, Volume: 24, Pp. 245-264.*
- GOLDER, G. & Alvarez, M.** (2005), *Democratic Electoral Systems Around the World, Elsevier Electoral Studies, Volume: 24, Pp. 103-121.*
- GÜVENÇ, B.** (vd.) (1993), *Türk-İslam Sentezi*, İstanbul: Sarmal.
- JONES, S.** (2005), *Presidential and Parliamentary Elections in Georgia, 2004, Electoral Studies, Volume: 24, Pp. 303-311.*
- JARY, D. & Jary J.** (199), *Dictionary of Sociology*, London: Collins.
- KIRÇAK, C.** (1993), *Türkiye'de Gericilik 1950-1990*, Ankara: İmge.
- KIŞLALI, Ahmet Taner** 1994, *Kemalizm, Laiklik ve Demokrasi*, Ankara: İmge.

D. Ali Arslan, Mustafa Çağlayandereli: *12 Eylül 1980 askeri müdahalesi sonrasında günümüze Türkiye'nin siyasi yapısı*

- KIZILÇELİK, S.**, Erjem, Y. (1992), *Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü*, Konya: Emre.
- KİLİ, Suna** 1976, *Cumhuriyet Halk Partisi'nde Gelişmeler 1960-1975*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- LeDUC, L.** (2005), *The Federal Election in Canada*, *Electoral Studies*, Volume: 24, Pp. 338-343.
- RALLINGS, C.** (vd.), (2005), *Trends in Local Elections in Britain, 1975-2003*, *Local Government Studies*, Volume: 31, No: 4, Pp. 393-413.
- RYBAR, M.** (2005), *The Presidential Election in Slovakia, April 2004*, *Electoral Studies*, Volume: 24, Pp. 333-338.
- SAGAS, E.** (2005), *The 2004 Presidential Election in the Dominican Republic*, *Electoral Studies*, Volume: 24, Pp. 156-160.
- SCHAAP, R. D.** (2005), *The House of Representatives' Election in Japan, November 2003*, *Electoral Studies*, Volume: 24, Pp. 136-140.
- SULLIVAN, M.** (2005), *The Legislative Elections in Indonesia, April 2004*, *Electoral Studies*, Volume: 24, Pp. 326-332.
- ŞENER, M.** (2006), *TODAİE Seçim Sonuçları Değerlendirmesi 1984 Yılı Raporu*, *YerelNET*, 28.02.06 http://www.yerelnet.org.tr/secimler/secim_analizleri1984.php
- ŞENER, M.** (2006-b), *TODAİE Seçim Sonuçları Değerlendirmesi 1989 Yılı Raporu*, http://www.yerelnet.org.tr/secimler/secim_analizleri1989.php
- TALANG, C.** (2003), *The Parliamentary Election in Cambodia, July 2003*, *Electoral Studies*, Volume: 24, Pp. 130-135.
- TEZİÇ, E.** 1976, *Siyasi partiler : 100 soruda*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- VERGİN, N.** (2004), *Siyasetin Sosyolojisi*, İstanbul: Bağlam.
- WONG, C.** (2005), *The Federal and State Elections in Malaysia, November 2003*, *Electoral Studies*, Volume: 24, Pp. 311-315.
- YUVAL, F. & Herne, K.** (2005), *Sophisticated Behavior Under Majoritarian and Non-Majoritarian Voting Procedures*, *Political Behavior*, Volume: 27, Number: 3, Pp. 217-237.
- YAYMAN, H.** (2006-a), *TODAİE Seçim Sonuçları Değerlendirmesi 1973 Yılı Raporu*, *YerelNET*, 26.02.06 http://www.yerelnet.org.tr/secimler/secim_analizleri1973.php
- YAYMAN, H.** (2006-b), *TODAİE Seçim Sonuçları Değerlendirmesi 1977 Yılı Raporu*, *YerelNET*, 26.02.06, http://www.yerelnet.org.tr/secimler/secim_analizleri1977.php